

הלכות בציעת הפת - ה קניידלאך וקוגל מפירורי מצה

שוע"ר סי' קסח

יח לחם גמור שנתבשל, לא נתבטל מתורת לחם על ידי בישול ... ומברכים עליה המוציא וברכת המזון אפילו בלא קביעות סעודה, ואפילו אם נימוח בבישול ולא נשאר מכל פרוסה אלא כזית.

אבל פרוסה פחותה מכזית, בין שהיתה פרוסה גדולה ונחלקה בבישול, בין שהיתה פחותה מכזית קודם שנתבשלה, יצאה מתורת לחם על ידי בישול לענין ברכה, אפילו אם נראה שיש בה תאר לחם. שכיון שנתבשל אינו חשוב תאר לחם ומברך בורא מיני מזונות ומעין ג', אפילו אם אוכל שיעור קביעות סעודה מפירורים פחותים מכזית.

יט וכן פירורי לחם שמחברים ומדבקים אותם בקערה בדבש או חלב או מרק אם אין עליהם תאר לחם מחמת זה ואין בכל אחד בפני עצמו כזית אין מברכים עליהם המוציא וברכת המזון אפילו בקביעות סעודה.

כ וכן אם פירר הלחם לפירורים דקים כקמח וחזר וגבלם יחד ... כיון שעכשיו יש בהם כזית צריך לברך עליו המוציא וברכת המזון, שבכזית אין צריך תאר לחם ... שכיון שהיו לחם גמור מתחילתם אין יוצאים לעולם מתורת פת אלא אם כן אין בכל אחד כזית (ואינן מגובלים יחד בדרך לישה, אלא מחוברים בלבד על ידי איזה משקה המדבקם זה עם זה, או שנשרו בתוכו עד שהלך מהם תאר הלחם). ואפילו אם אחר הלישה טגן במשקה או אפילו בישלם בקדרה לא נתבטלו מתורת לחם, כמו שבכזית לחם גמור לא נתבטל מתורת לחם על ידי טיגון ובישול.

סדר ברכת הנהנין פרק ב

יג וכל זה בעיסה שנתבשלה קודם אפייתה, אבל לחם אפוי שנתבשל בקדירה אין הבישול מוציא מתורת לחם גמור לענין ברכה שלא לברך עליו המוציא וברכת המזון בכזית, אלא אם כן נמחה הלחם בבישול עד שלא נשאר בפרוסות כזית בכל אחד, כי כל פרוסה שנשאר בה כזית לא נתבטלה עדיין מתורת לחם לענין ברכה אפילו אין בה תואר לחם כלל מחמת רוב הבישול. ואם לא נשאר בה כזית נתבטלה מתורת לחם לגמרי. ואפילו נראה שיש עליה תואר לחם אינו חשוב תואר ומברכים עליה בורא מיני מזונות ומעין ג' לעולם, אפילו קבע סעודה על פרוסות הרבה שנמחו בבישול ולא נשאר כזית בכל אחד.

ויש אומרים שאפילו לא נמחו בבישול אלא שמתחלה קודם הבישול פירר הפת לפרוסות קטנות פחותות מכזית כמו שנוהגין לעשות במצות בפסח, אפילו נראה שיש עליהן תאר לחם לא נחשב תואר. ואפילו חזרו ונדבקו על ידי הבישול ונעשו כזית.

וספק ברכות להקל. ומכל מקום כל בעל נפש יחמיר לעצמו שלא לאכול מהן כדי שביעה אם יש עליהן תאר לחם, כי אם שיברך המוציא על כזית לחם גמור תחלה. ובטיגון יש להחמיר בכל ענין.

טו פירורי לחם פחותים מכזית שחברים ודבקים יחד על ידי דבש או חלב או מרק, אם על ידי זה נמוחו קצת ונעשו כעיסה ואין עליהם תאר לחם אפוי מברך בורא מיני מזונות ומעין ג' לעולם, מאחר שמתחלה לא היה כזית בכל פירור לבדו.

ולכן מה שנוהגים בפסח לכתוש המצות לפירורין דקין מאוד וחוזרין וגובלין אותו במים חמין ובשומן ומי ביצים ועל ידי זה נמוחו קצת ונעשו כעיסה כשלשין ועושין אותן כעגולים (שקורין קניידליך או חרעמזליך) ואין עליהם תאר לחם אפוי, מברך עליהם בורא מיני מזונות ומעין ג' לעולם, ואפילו לא נתבשלו אחר כך בקדירה אלא טגנם במשקה, להאומרים שטיגון אינו כאפייה, וכן עיקר, כמו שנתבאר למעלה.

ואם לא הלך מהן תאר הלחם בלישתן ובישולם בקדירה והלך מהן מחמת הבישול, אף על פי שיש בכל אחד כזית ויותר, מברך עליהם בורא מיני מזונות ומעין ג' לעולם. ולא אמרו שכזית לחם אפוי אינו מתבטל מתורת לחם בבישול אפילו אין בו תאר לחם אלא בכזית ראשון הנשאר קיים משעת האפייה, אבל לא בנתפרר וחזר ומתחבר בלישה.

ואם לא הלך מהם תאר הלחם בבישול, יש להחמיר שלא לאכול כדי שביעה כי אם בתוך הסעודה. ובטיגון יש להחמיר בכל ענין, כמו שנתבאר למעלה.

התוכן הכללי של השיעור :

שתי הלכות נאמרו בגמרא (לז, א-ב) :

(א) "אפאה ובשלה ... אם אין הפרוסות קיימות, בתחלה מברך עליה בורא מיני מזונות ולבסוף מברך עליה ברכה אחת מעין ג'". ופירשו בירושלמי פ"ו ה"א (עד כמה יהו פרוסות ... עד כזיתים). והיינו שאם בישלה אחר אפיה, ואין בפרוסות כזית, מברכים עליהם בורא מיני מזונות ומעין ג'.

(ב) "האי חביצא (פירורין הנדבקים יחד על ידי מרק או על ידי חלב) אף על גב דלית ביה פרורין כזית מברך עליו המוציא לחם מן הארץ ... והוא דאיכא עליה תוריתא דנהמא". והיינו דלא סגי במה שאינו בה פרורין כזית, אלא צריך שלא יהי' בה תואר לחם אפוי, כגון שנימוחה מקצת ונעשו כעיסה וכיו"ב.

תנאי זה שלא יהי' בה תואר לחם אפוי נתפרש בגמרא רק לענין פירורים שנדבקו על ידי מרק וכיו"ב, ולא לענין פירורי לחם שנתבשלו. ויש בזה ב' דעות בפוסקים :

(א) רש"י וסיעתו מפרשים, שמה שאמרו "ובשלה" פירושו ש"נמוחו בבשולך", והיינו שגם בבישול צריך שלא יהי' בה תואר לחם אפוי.

(ב) רבינו יונה וסיעתו מפרשים "אף על גב דמיחזי דאיכא עליה תוריתא דנהמא ... כיון שהוא מבושל לא תואר לחם לו".

בשוע"ר נפסק כדעת רבינו יונה וסיעתו. אבל בסדר ברה"נ פ"ב הי"ג הובאו ב' הדעות, וחושש לשניהם. ולכן מסיק ש"ספק ברכות להקל", היינו שיכול להסתפק בברכת בורא מיני מזונות ומעין ג'. אמנם אם אוכל כדי שביעה, שהוא ספק של תורה, "בעל נפש יחמיר לעצמו" לחוש לדעת רש"י וסיעתו.

ואם לא בישלו אלא טגנו, שיש בזה ב' דעות להחמיר : (א) שמא טיגון דינו כאפיה ולא כבישול. (ב) שמא גם בבישול צריך "נמוחו בבשולך". יש להחמיר אף בפחות מכדי שביעה, אף שהוא דברי סופרים, שהרי יש בו שתי דעות להחמיר.

*

עוד אמרו בגמרא שם "הכא במאי עסקינן בשערסן", והיינו שאף שכל פירור פחות מכזית, מכל מקום אם לש אותם והעיסה היא יותר מכזית, נחשבת העיסה כזית, ואף אם בישלוהו אחר כך ברכתו המוציא וברכת המזון.

אמנם בסדר ברה"נ שם סט"ו (ולא אמרו שכזית לחם אפוי אינו מתבטל מתורת לחם בבישול אפילו אין בו תואר לחם אלא בכזית ראשון הנשאר קיים משעת האפייה, אבל לא בנתפרר וחזר ומתחבר בלישה). והוא כדעת רש"י שפירש בגמרא שם "כשחזר וגבלן יחד וחזר ואפאן", והיינו שאין ברכתו המוציא וברכת המזון אלא כשאפאן אחר כך, אבל אם חזר וגבלן ולא אפאן, עדיין נחשב פחות מכזית.

נמצא אם כן :

(א) מצה טחונה שעושים מהם כדורי בצק המבושלים (קניידלאך, כופתה), לפי המבואר בשוע"ר ברכתו המוציא וברכת המזון כיון שעתה הוא כזית, ואילו לפי המבואר בסדר ברה"נ לא נחשב כזית, ולכן אם נימוח קצת בלישה ואחר כך בשלו או טגנו, ברכתו בורא מיני מזונות ומעין ג'.

(ב) ואם לא נימוחו קצת לא בלישה ולא בבישול, בעל נפש יחמיר שלא לאכול מהן כדי שביעה, אלא בתוך הסעודה.

(ג) ואם לא בשלו אלא טגנו אותם ועשו מהם קוגל, שיש בזה ב' דעות להחמיר : (א) שמא טיגון דינו כאפיה ולא כבישול. (ב) שמא גם בבישול צריך "נמוחו בבשולך". יש להחמיר אף בפחות מכדי שביעה.